

LİSELERDE TÜRKÇE ÖĞRETİMİ SORUNLARI

Ali İhsan AKIN¹

Özet

İlköğretimden başlayıp üniversiteye kadar ulaşan Türkçenin sorunlarını liseler kapsamında ele alacağız. Liselerde de ‘Türk Edebiyatı’, ‘Dil ve Anlatım’ derslerinde yaşanan zorluklara, ana dili öğretiminde çekilen sıkıntılara değinilecektir. Ders kitaplarındaki metinlerin yetersizliği, donanımlı öğretmen eksikliği, sınav maratonu, teknolojinin yarattığı sorunlar gibi başlıklar altında konuyu ele alacağız.

Anahtar kelimeler: Türkçe öğretimi, Dil ve Anlatım, Sorunlar, Metinler, Öğretmen.

Dil, en basit şekli ile bir iletişim aracıdır. Sosyal bir varlık olan insan, sağlıklı bir sosyal hayat sürmek için dile ihtiyaç duyar. Duygu ve düşüncelerin ifade edebilmesi için dil gereklidir.

Bugüne kadar dil hakkında pek çok bilim adamı görüş bildirmiştir. Bunlardan bazıları şöyledir:

Dilin insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendine has kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık olduğunu, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış gizli bir anlaşmalar sistemi ve seslerden örülmüş sosyal bir müessese olduğunu ifade eden Ergin’e göre(Ergin,1993:3) dil; doğal, canlı ve sosyal bir iletişim aracıdır.

Dil bir anda düşünemeyeceğimiz kadar çok yönlü, değişik açılardan bakınca başka başka nitelikleri beliren, kimi sırlarını bugün de çözemediğimiz büyüklü bir varlıktır(Aksan,2003:11)

---

¹ Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

Dil: "İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma." (TDK,2005)

Konfüçyüs(İÖ 551-479) dilin önemini şöyle anlatıyor: "Bir milletin iradesini ele alsaydım, ilk iş şüphesiz dili gözden geçirmek olurdu. Çünkü dil kusurlu ise kelimeler düşünceyi ifade edemez. Düşünce iyi ifade edilmezse vazife ve hizmetler gerektiği gibi yapılamaz. Vazife ve hizmetin gerektiği şekilde yapılamadığı yerlerde âdet, kaide ve kültür bozulur. Âdet, kaide ve kültür bozulursa adalet yanlış yerlere sapar. Adalet yoldan çıkarsa şaşkınlık içine düşen halk ne yapacağını, işin nereye varacağını bilemez. İşte bunun içindir ki hiçbir şey dil kadar önemli değildir."

Bu bulgulardan da yola çıkarak görülüyor ki dil, insanlar arasındaki en güçlü bağıdır.

Kişi ana diline ne kadar hakim olursa düşüncelerini, duygularını, isteklerini o kadar iyi anlatır. Birey ana dilini en iyi şekilde okullarda öğrenmektedir. Bundan dolayı da okullarımızda ana dili eğitime gereken önemin verilmesi gerekmektedir. Ana dili kişinin hayatında çok önemli yere sahiptir;çünkü dil, kişiyi mezara kadar takip eder.

Ana dili dersleri diğer derslere oranla daha dikkatli anlatılmalıdır. Diğer disiplinlerin daha iyi anlaşılması, öğrenilmesi de ana dille mümkündür. Diğer disiplinlerde de başarılı olabilmenin yolu ana dilden geçer. Bunun için ana dilin önemi anlaşılmalı ve gereken önemin ana dile verilmesi gerekir.

Türkçe dersleri, öğrencilerin doğru, açık ve etkili iletişim kurmalarına yardımcı olacak dil becerilerini kazandırma, düşünme güçlerini geliştirme ve toplumsallaştırma gibi amaçlara yönelik olarak işlenmelidir. Ruhsal yönden sağlıklı, kendini geliştirebilen çevre ile uyumlu, kendini gerçekleştirmiş bireyler yetiştirmenin temeli ana dili öğretimine dayanmaktadır. Ana dilini iyi öğretemeyen bir toplumda düşüncenin ve hayata bakış tarzının gelişmesi zordur. Olayları doğru yorumlama ve daha geniş bir çerçevede dünyayı algılama ancak çok etkili bir dil öğretimiyle mümkün olacaktır.(Topgül'den aktaran Kırmacı,2006)

Ana dili öğretimi ilköğretimde Türkçe öğretmenlerine, liselerde ise Türk Edebiyatı öğretmenlerine düşmektedir. Liselerde Türkçe başlığı altında bir disiplin bulunmamaktadır; ama ana dili dersleri 'Türk Edebiyatı' ve 'Dil ve Anlatım' dersleri içerisinde verilmektedir.

İlköğretim Türkçe programlarına ilişkin çeşitli çalışmalar yapılmasına rağmen lise Türk Edebiyatı, Dil ve Anlatım programlarına dair çalışmalar yeterli değildir. Bu alanın sorunları da gündeme getirilmemiştir. Bu alandaki sorunlara eğilmek gerekiyor; çünkü üniversite öncesi son eğitim kademesi burasıdır.

2005-2006 yılından itibaren uygulanan yeni öğretim programı ile Türk Dili ve Edebiyatı dersi ‘‘Türk Edebiyatı’’ ve ‘‘ Dil ve Anlatım’’ olarak iki alanda işlenmektedir. Bu program dört temel beceriyi öğrenci merkezinde ele alması, öğrenciyi eleştirel düşünmeye, edebi eserlerden zevk alarak okumaya yönlendirmesi yönüyle diğer öğretim programlarından farklıdır(MEB,2005). Yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlanan bu programla birlikte Türkçe öğretiminde yeni bir yapılanmaya gidilmiştir.

Liselerde Türkçe öğretiminde karşılaşılan bazı sorunları ele alalım:

15. ve 17. Yüzyıl arasındaki edebiyat ürünlerinin dili ağırdır:

Lise öğrencileri, Türk ve Dünya edebiyatının klasik eserlerinden habersizler ya da bu eserleri az okumuşlar. Bunun nedeni dili ağır olan bu metinlerin öğrenciler tarafından ilgi görmemesi. Lise dönemindeki öğrenciler genellikle güncel eserleri tercih ediyor. Bu güncel eserler ise genelde çeviri eser oldukları için dilleri çok güzel değil. Çevirilerde dilimize gereken önem verilmemektedir. Bu yüzden Türkçemiz sıkıntı yaşamaktadır.

Öğrencilerin kelime hazineleri oldukça kısıtlı:

İster bir konuşma, ister bir yazı parçasında olsun dilde en etkili, en güçlü birimler sözcüklerdir(Aksan,1998:61). İster yazılı olsun ister sözlü olsun sözcükler olmadan insanlar kendilerini ifade edemez. İnsanlar kelimeler ile düşünür. Kelime hazinesi ne kadar geniş olursa bir insanın düşünme yetisi de o kadar gelişir. ‘‘Kelimeler bizim düşünme aletimizdir’’ der, Kaplan(Kaplan ’dan aktaran Demir,2006).

Hayal eden, düşünen ve duyan kimse, bunların sonuçlarını davranışlar ve söz olarak kendi benliğinin dışına aktarır(Korkmaz,1974,7-8)

Kişinin aktif kelime serveti ile pasif kelime serveti arasındaki fark büyükse eğitiminde büyük sorun var demektir; çünkü bu durum, dinlediğini ve okuduğunu anlayan, ama derdini ifade edemeyen bir insan tipi ortaya koyuyor. Bizim gençlerimizde de bu sıkıntı boy göstermektedir. Konuşmaktan daha doğrusu doğru konuşmaktan yoksun bir gençlik yetiştiriyoruz! Bu konuda Türkçe öğretiminin ‘ciddi bir iş’ olduğunu kabul etmek yetmez, eğitim-öğretimin herhangi bir kademesinde görevi veya yetkisi olan herkesin bunu ciddi bir iş olarak yapması gerekir. Bu konuda bütün sorumluluğu ana dili öğretmenlerine bırakmamak gerekir. Okullarda sadece ana dili dersi yok. Bunun yanında diğer derslerin öğretmenleri de Türkçenin güzel kullanımında ve kelime hazinesi kazandırmada ana dili öğretmenlerine yardımcı olmalıdır.

Afyon Kocatepe Üniversitesinde, Afyonkarahisar il merkezindeki ilköğretim 5. ve 8. sınıflar ile lise son sınıf öğrencilerinin sözlü anlatımdaki aktif kelime servetini belirlemeye yönelik bir yüksek lisans tezi yapılmıştır. Çalışmada, sosyo-ekonomik düzey dikkate alınarak belirlenen okullardan incelemeye alınacak öğrenciler, ‘random yöntemi’ ile seçilmiştir. Her okulda son sınıfların sınıf listelerindeki 7.sırada yer alan öğrenciler alınarak her öğretim kademesinin son sınıfından 30 öğrenci olmak üzere toplam 90 öğrenci seçilmiştir. Bu öğrencilerin her birinden hiç unutamadığı bir olayı veya anısını anlatması istenmiştir. Öğrenciler 5-7 dakika konuşturulmuş ve konuşmaları kaydedilmiştir. Bu çalışmadan çıkan sonuçlar şöyledir:

- 5.sınıf öğrencileri, ortalama 7198 kelime kullanmışlardır. Bu kelimelerin 6168’i tekrarlanan kelime, 1030’u farklı kelimedir. Bu durumda 5.sınıf öğrencilerinin sözlü anlatımda aktif kelime serveti yaklaşık olarak 1030’dur.

- 8.sınıf öğrencileri, ortalama 8955 kelime kullanmışlardır. Bu kelimelerin 7732’si tekrarlanan kelime, 1223’ü farklı kelimedir. Bu durumda 8.sınıf öğrencilerinin sözlü anlatımda aktif kelime serveti yaklaşık olarak 1223’tür.

- 11.sınıf öğrencileri, ortalama 11461 kelime kullanmışlardır. Bu kelimelerin 9922’si tekrarlanan kelime, 1539’u farklı kelimedir. Bu durumda 11.sınıf öğrencilerinin sözlü anlatımda aktif kelime serveti ise yaklaşık olarak 1539 olduğu anlaşılmaktadır.(Ünsal,2005,64-65)

Bu araştırmaya göre orta öğretimi bitirmek üzere olan 18 yaşındaki bir Türk gencinin, bildiği bir konuda konuşurken kullandığı kelime sayısı 1500 civarındadır. Bu tespit Afyonkarahisar il merkezinde yapılmıştır. Bu sonuçların ülke genelini temsil etmediğini ama bizi düşündürmesi gerektiğini vurgulamak istiyorum. Çünkü bu bakımdan gelişmiş ülkelerin çok gerisindeyiz. Araştırmacılar İngiltere ve ABD’de 6-7 yaşına gelen bir çocuğun 3000-4000 kelimeyi kullandığını belirtmektedirler.(Papalia ve Olds’dan aktaran,Yapıcı,2005,107).

Çocuğun aile çevresinde yerel söylemler olması:

Günümüzde öğretmenlerin çoğu kendi bölgesinde öğretmenlik yapmaktadır. Bu durum öğretmenler için faydalı bir durum olsa bile öğrencilerin Türkçeyi güzel konuşması açısından sakıncalı durumlar ortaya çıkarabiliyor. Kendi yöresinde öğretmenlik yapan bir kişi kendi yöresel ağzı ile konuşmaya başlıyor. Bu yüzden o yörenin öğrencileri günümüz konuşma dili olarak kabul ettiğimiz İstanbul ağzını öğrenememektedir. Çocuğun ailesinin de kendi yöresel ağızlarını kullanmaları çocuğun dil gelişimini etkilemektedir.

Ezber alışkanlığı:

Ezber alışkanlığı, metinlerin edebi yönünün hissedilmesine engel olmaktadır. Metinleri analiz etmeye ve yorumlayıp değerlendirmeye engel olmaktadır. Ele alınan eserler, içerik olarak çağdaş yaşam şartlarına uzak kalmakta ve ortaöğretim dönemindeki gençlerin ilgisini çekmemektedir. Daha önce bahsettiğim gibi güncel eserler programda yer almamaktadır.

Ders kitapları ve okuma metinleri:

Mevcut ders kitaplarında dört temel dil becerisi(okuma,dinleme,yazma,konuşma) için yeteri kadar materyal ve etkinlik örneği bulunmamaktadır. *Günlük hayatta karşılaşılan gerçek okuma materyallerine benzememektedir ders kitaplarındaki eserler. Atatürk’ün Nutuk’u başta olmak üzere edebiyat ve kültür dünyamızın önemli eserleri, Köktürk Yazıtları, Dede Korkut Hikayeleri, Kutadgu Bilig gibi Türkçeyi güzel kullanan ve kültür aktarımı yapan yazarlarımızın seçkin eserleri kısaltılarak, basitleştirilerek, sadeleştirilerek, sınırlandırılmış kelime kadrolarıyla temel eğitimin her düzeyindeki öğrenciler için hazırlanabilir.*(Çiftçi,2006:94-96)

Motivasyon eksikliği:

Çoktan seçmeli sınavların hiçbirinde adayların zengin okuma kültürünü ön plana çıkarılmadığı için adaylar kendilerine kısa vadede avantaj sağlayacak olan belirli alanlardaki birtakım ezber bilgilerle başarılarını arttırmaya çalışmaktadırlar. (Çiftçi,2006). Çocuklarımız birer yarış atı gibi görülmektedir. Hepsini test çocuğu yaptık. Bu nedenle onlarda Türkçemize gereken önemi verememektedir. Gençlerin önceliği testleri daha hızlı ve doğru çözmek olmuş. Böyle bir ortamda onlardan fazla bir şey beklememek gerekiyor.

Öğretmen sorunu:

Öğretmenlerimiz üniversitelerden gereken meslek bilgisi, alan bilgisi ve genel kültür bilgilerini almadan mezun olmaktadır. Donanımlı bir şekilde öğrencinin karşısına çıkamayan öğretmen yüzünden öğrencilerin derse ilgisi doğal olarak ana dile ilgisi azalmaktadır. Bazı okullarda kendi alanı olmadığı halde dersler boş geçmesin diye başka derslere giren öğretmenleri de buraya ekleyebiliriz. Bu öğretmenler alanının uzmanı olmadığı için otoriter öğretmen olmaya çalışıyor. Bu tarz davranışlarda öğrenciyi dersten soğutuyor. Öğretmenlerimizin birçoğu topluluk önünde kendini ifade edemiyor. Çekingen öğretmenin çekingen öğrencisi olur. ” *Konuşma becerisi ancak konuşmakla kazanılır.* ” (Kavcar,1995)

Dil bilgisi ve imla öğretimi sorunu:

Henüz dil bilgisi terminolojisinin istikrara kavuşmamış olması(zamir:adil,edat:ilgeç vb.) dil bilgisi öğretiminde bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Dil bilgisine liselerde gereği kadar önem verilmemesi, dil bilgisi örneklerinin sıkıcı olması ve öğrencinin ilgisini çekmemesi de diğer sorunlar.

İmla konusunda da sorumluluk sadece Türkçe öğretmenlerinin değil tüm branş öğretmenlerininindir. Çağımız teknoloji çağı ve bu çağdaki gençlerin cep telefonunda mesaj yazarken ve internette kullandıkları sözcükler, yanlış yazımlar, yabancı dil hayranlıkları da liselerimizde Türkçenin sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Sağlıcakla kalın yerine bay bay, çaav, çüüzz, görüşürüz, kendine iyi bak gibi kelimeleri kullanmaktadırlar. Bu kelimeler Türkçe değil üstelik bizim dilimizde ‘görüşürüz’ şeklinde bir ifade tehdit, gözdağı bildirmektedir.

Liselerde kompozisyon sınavının kaldırılması öğrencilerin olmayan yazma alışkanlıklarını tamamen bitirmiştir!

Diğer sorunlar:

Televizyon ve radyo kanallarının kültür içeriği düşük, bireyi düşündürmeyen; kişinin beynini, zihnini gereksiz yere meşgul eden sığ şekilde hazırlanmış programlar gençlerimizi olumsuz etkilemektedir.

Liselerde Türkçe öğretimi açısından çok fazla sıkıntılar var. Burada belli başlı konu başlıkları çerçevesinde bu sıkıntılara değinmeye çalıştık. Bu sıkıntıların çözümü için şu önerileri sunabiliriz:

- Türk Edebiyatı - Dil ve Anlatım kitaplarındaki metinlerin Türk kültürünü yansıtan ve gençlerin ilgisini çeken eserler olması gerekiyor.
- Öğrencilere kelime hazinelerini geliştirecek eserler tavsiye edilmelidir.
- Sınav kaygısı olmadan çocukların derslere motive olması sağlanmalıdır.
- Öğretmenlerin alanının uzmanı kişiler olması gerekmektedir.
- Dil bilgisi konularına ağırlık verilmeli ve dil bilgisi örnekleri öğrencinin ilgisini çekici nitelikte olmalıdır.
- İmla konusunda da öğrencilere sözlük ve imla klavuzu kullanma alışkanlığı kazandırılmalıdır.
- Öğrencinin ulaşması istenilen standart beceri düzeyi belirlenmeli, derslerdeki öğrenme öğretme aktiviteleri bu düzeyi tutturmaya yönelik olmalıdır.
- Dersin içeriği, hedeflerle tutarlı ve öğrenciler için anlamlı olmalıdır.

- Ölşme-değerlendirme çalışmalarında çağdaş değerlendirme araçları kullanılmalıdır.
- Öğretmen adayları üniversiteden mezun olduklarında KPSS ile değerlendirilmemeli sadece. Alan bilgisi, iletişim becerileri, kişilik özellikleri gibi alanlarda da değerlendirilmelidir.
- Ösym'nin yaptığı sınavlarda Türkçenin daha ön plana çıkarılması gerekiyor.

KAYNAKÇA

AKSAN, Doğan.(1998). Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dil Bilim, Ankara: TDK.

AKSAN, Doğan.(2003). Her Yönüyle Dil ve Ana Çizgileriyle Dil Bilim. Ankara : TDK

ÇİFTÇİ, Musa.(2006). Türkçe Öğretiminin Sorunları 77-134 *Türkçe Öğretiminin Sorunları*, Ed: Gülsevin, G., Boz, E.,(2.Basım). Ankara: Gazi Yayınevi

DEMİR, Celal.(2006). Türkçe/ Edebiyat Eğitimi ve Kişisel Kelime Serveti. Milli Eğitim Dergisi, sayı 196,s.207-225

ERGİN, Muharrem.(1993). Türk Dil Bilgisi. İstanbul: Bayrak Yayınları

KAVCAR, Cahit.(2005). Türkçe Öğretimi. Ankara : Engin Yayınları

KORKMAZ, Zeynep.(1974). Cumhuriyet Döneminde Türk Dili. Ankara : TDK

KIRMACI BALTOPRAK, Ayşe.(2006). Ortaöğretim Lise Üçüncü Sınıflarda Okutulan Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarının Öğrenci Seviyesine Uygunluğunun İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara

SARAÇ, Cemal(2006). Sözlü İletişim Becerileri Açısından Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi. Milli Eğitim Dergisi sayı:169

TDK Yazım Kılavuzu (2008). Ankara: Öncü Kitabevi

ÜNSAL, Hayriye.(2005). İlköğretim 5. Ve 8. Sınıflar ile 11. Sınıfların Sözlü Anlatımdaki Kelime Hazinesi/ Afyonkarahisar Örneği,(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Danışman: Musa ÇİFTÇİ, Afyon Kocatepe Üni. Sosyal Bil. Enst. 2005, Afyonkarahisar.

YAPICI, Şenay-YAPICI,Mehmet(2005). Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi. Ankara : Anı Yayınları